

ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ

ଭାରତରେ ଧାନ ଭିତ୍ତିକ ଫସଲ ପଦ୍ଧତି ପାଇଁ ଏକ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁତ ଫସଲ ପରିଚାଳକ

✓ ପୁଷ୍ଟଭୂମି

ବିଗତ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଦଶନ୍ଧିରେ ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ଥିବା ଅଂଶାଦାରଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ସ୍ଥାନ ଭିତ୍ତିକ ଖାଦ୍ୟସାର ପରିଚାଳନାର ବିକାଶ କରାଯାଇଛି । ଧାନ ଫସଲରେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିମାଣର ଖାଦ୍ୟସାର ପ୍ରୟୋଗ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ ଭିତ୍ତିକ ଖାଦ୍ୟସାର ପରିଚାଳନା କୃଷକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ ।

ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ସ୍ଥାନ ଭିତ୍ତିକ ଖାଦ୍ୟସାର ପରିଚାଳନା (SSNM) ନିୟମ ଆଧାରରେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ବିକାଶ କରାଯାଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଇଂଚରନେଟ୍ ଓ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବାର୍ତ୍ତା ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କ ଜମି ଓ ଧାନ ଚାଷ ଅବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ସୁପାରିଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ । ଖାଦ୍ୟସାର ବ୍ୟବହାର ଧାନ ଫସଲର ଅମଳ ଓ କୃଷକଙ୍କ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଦାୟୀ ରହୁଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମାଧାନ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହା ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥାଏ । ଚାଷ ଜମିର ସ୍ଥାନ, ଚାଷ କରାଯାଉଥିବା ଅବସ୍ଥା, କିସମ ଓ ଜଳବାୟୁ ଅନୁସାରେ ଏହି ସମସ୍ୟାମାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଭାରତରେ ବିହାର, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ପୂର୍ବ ଭାଗ ଓ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ୨୦୧୩ ମସିହାରେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି । କଟକସ୍ଥିତ ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଓ ଓଡ଼ିଶା କୃଷି ଓ ବୈଷୟିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମିଳିତ ସହଯୋଗରେ ଏହାର ବିକାଶ, ମୂଲ୍ୟାୟନ ଓ ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି । ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ପ୍ରୟୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ରାଜ୍ୟରେ ଧାନ ଭିତ୍ତିକ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ଓ କୃଷକଙ୍କ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ୨୦୧୫ ମସିହାରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ରାଜିନାମା ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହୋଇଯାଇଛି ।

ବିହାର ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ କୃଷକମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଧାନ-ଗହମ ବା ଧାନ-ମକା ଫସଲ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏକଥା ବିଚାରକୁ ନେଇ ବିହାର କୃଷି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ରାଜେନ୍ଦ୍ର କୃଷି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭାରତୀୟ କୃଷି ଗବେଷଣା ପରିଷଦର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ଓ ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସହଯୋଗରେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ଧାନ ଭିତ୍ତିକ ଫସଲ ପଦ୍ଧତି ପାଇଁ ପରିଚାଳକର ବିକାଶ କରାଯାଇଛି ।

ବିହାରର କୃଷକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ୨୦୧୬ ମସିହାରେ କେନ୍ଦ୍ର କୃଷି ମନ୍ତ୍ରାଳୟ ଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଥିବା ଧାନ ଭିତ୍ତିକ ଫସଲ ପଦ୍ଧତି ପାଇଁ ପରିଚାଳକକୁ ରାଜ୍ୟ କୃଷି ବିଭାଗ, କୃଷି ବିଜ୍ଞାନ କେନ୍ଦ୍ର ବେସରକାରୀ ସଂଗଠନ ଓ ବେସରକାରୀ ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରାଯାଇଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଦାୟିତ୍ୱ ହେଉଛି କୃଷି ବିଜ୍ଞାନ କେନ୍ଦ୍ରର ବୈଜ୍ଞାନିକ, ବେସରକାରୀ ସଂଗଠନ ଓ ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀଙ୍କ ତାଲିମ ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

✓ ଏହା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ ?

ଲାପ୍ଟପ୍, ମୋବାଇଲ୍ ଫୋନ୍ ଓ ଟାବଲେଟ୍ ଆଦି ଉପକରଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ।

୧. ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କର୍ମୀଙ୍କୁ ତାଲିମ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ ।

୨. ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ସାହାଯ୍ୟରେ କୃଷକମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷାତକାର ନିଆଯାଏ । ସେମାନଙ୍କ ମତାମତ ଅନୁଯାୟୀ ଜମି ଅନୁସାରେ ସୁପାରିଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ ।
୩. ଅନଲାଇନ୍ରେ ବା କାଗଜ କଲମ ସାହାଯ୍ୟରେ ସାକ୍ଷାତକାର ନିଆଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସୁପାରିଶ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଇଣ୍ଟରନେଟ୍ ଆବଶ୍ୟକ ।
୪. ସୁପାରିଶକୁ ଗୋଟିଏ A୪ ଆକାର କାଗଜରେ ମୁଦ୍ରିତ କରି ଫସଲ ରତ୍ନ ସାରା ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ କୃଷକଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ ।
୫. ଏହି ସୁପାରିଶରେ କୃଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚୟନ କରାଯାଇଥିବା ସାରର ଉତ୍ତ୍ୱ, ପ୍ରୟୋଗ ସମୟ ଓ ପରିମାଣ; ଫସଲ ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ଘାସ ପରିଚାଳନା, ଜୈବିକ ଖତ ଏବଂ ଚାରା ଉତ୍ପାଦନ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥାଏ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ମୋବାଇଲ୍ ବାର୍ତ୍ତା (SMS) ଓ ଫୋନ୍ କଲ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଖାଦ୍ୟସାର ପରିଚାଳନା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ସୂଚିତ କରାଯାଇଥାଏ ।

ଗୋଟିଏ ଡେସ୍କ ଆଧାରିତ ମାଧ୍ୟମ ଭାବେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ନିମ୍ନ ଡେସ୍କଟୋପରେ ଉପଲବ୍ଧ ଅଟେ ।

୧. ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ : <http://webapps.irri.org/in/od/rcm/>
୨. ବିହାର ପାଇଁ : <http://webapps.irri.org/in/br/cmrs/>

▶ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକ୍ଷେପ

- ଓଡ଼ିଶା, ବିହାର ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ ଥିବା ଧାନ ଚାଷ କରୁଥିବା କୃଷକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ୧,୦୦,୦୦୦ ରୁ ଅଧିକ ସୁପାରିଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ।
- ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ସୁପାରିଶ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଫସଲରେ ହେକ୍ଟର ପ୍ରତି ହାରାହାରି ୧ ଟନ୍ ଅମଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଯାହାକି ୧୮୮ ଆମେରିକୀୟ ଡଲାର ସହିତ ସମାନ ।
- ଓଡ଼ିଶାରେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ଆପ୍ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ କୃଷି ବିଭାଗ ଏବଂ ସେତ୍ତାସେବୀ ସଂଗଠନର ପ୍ରାୟ ୨୦୦୦ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କର୍ମୀଙ୍କୁ ତାଲିମ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କର୍ମୀମାନେ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଧାନ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସୁପାରିଶ ବିଷୟରେ ଜଣାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ।
- ନିକଟରେ ଥିବା କୃଷକମାନଙ୍କର ବହୁବିଧ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ନିମନ୍ତେ ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା କୃଷି ବିଭାଗର ଜିଲ୍ଲା ସ୍ତରୀୟ ଓ ବ୍ଲକ୍ ସ୍ତରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ୧୦୧ ଟି ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ର କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି । ଏହି କେନ୍ଦ୍ରରେ ଥିବା କୃଷି ବିଭାଗର ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କର୍ମୀମାନେ ସୂଚନା ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଉପକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ସୁପାରିଶ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି ।
- ଫସଲ ଚାଷ ରତ୍ନସାରା ପଞ୍ଜୀକୃତ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ମୋବାଇଲ୍ ବାର୍ତ୍ତା ଓ ଫୋନ୍ କଲ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଫସଲ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ପରାମର୍ଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ ।

✓ ନିମ୍ନିଧିବା ଶିକ୍ଷା ଓ ସୁପାରିଶ

- ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରିବା ସହଜ : କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା ସମୟ ସାପେକ୍ଷ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ କୃଷକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦୃତ ହେବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ନେଇଥାଏ । କୃଷକମାନେ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବେ ଧାନ ଚାଷ କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମାନସିକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥନୈତିକ ଲାଭ ଓ ମୂଭିକା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଉନ୍ନତି ହେବା ବିଷୟରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ, ପରୀକ୍ଷଣ ଓ କ୍ଷେତ୍ର ଦିବସ ପାଳନ ମାଧ୍ୟମରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବା ଦରକାର ।
- ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟଭାର କୃଷି ବିଭାଗର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମାଧ୍ୟମରେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ପ୍ରସାରଣ କରାଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ଏହାର ଗତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧିମା । ସମ୍ପ୍ରତି କୃଷି ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏହାକୁ ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ଭାବେ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ କୃଷି ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ସ୍ତରରେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତିବେଳେ ଏହାକୁ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।
- ସୁପାରିଶକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଓ ନିର୍ଭୁଲ କରିବା ପାଇଁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଗବେଷଣା ପ୍ରୟୋଗର ମୂଳଭୂମି ହେଉଛି ଗବେଷଣା । ପ୍ରଚଳିତ ସୁପାରିଶକୁ ବିଧିବଦ୍ଧ କରିବା ଓ ଏହାର ଉନ୍ନତିକରଣ କରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ଏହାର ଗବେଷଣା ଅଂଶଦାରଙ୍କ ସହଭାଗିତାରେ ନିୟମିତ ଭାବେ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଉଛି । ଗବେଷଣାର ନୂତନ ଫଳାଫଳ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ସୁଦୃଢ଼ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କରାଯାଉଛି ।

▶ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦକ୍ଷେପ

ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ସାମଗ୍ରିକ ସଫଳତା, ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟିତ୍ୱ, ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରଭାବ ପାଇଁ ଆଗାମୀ କେତେ ବର୍ଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ।

- ଏହି ପ୍ରୟୋଗର ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ପାଇଁ ଠେଲିବା ବଦଳରେ ଟାଣିବା କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ
- ଏହାକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବା ଓ ଦୂରିତ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ନିମନ୍ତେ ବେସରକାରୀ ଅଂଶଦାରଙ୍କ ସହାୟତା ମାଧ୍ୟମରେ ନୂତନ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କୌଶଳ
- ପାଣିପାଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତଥ୍ୟ ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସଂସ୍ଥାଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଧାନ ଗବେଷଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତରଫରୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପାଣିପାଗ ଆଧାରିତ ଖାଦ୍ୟସାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରାମର୍ଶ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବ ।
- ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ ପ୍ରଦାନ ନିମନ୍ତେ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକର ଉନ୍ନତୀକରଣ କରାଯିବ ।
- କୃଷି ସାମଗ୍ରୀ ବିକ୍ରେତା ଓ ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କୁ ସାମିଲ କରି ଗୋଟିଏ ଧାନ ଫସଲ ପରିଚାଳକ ବ୍ୟବସାୟ ମଡେଲର ବିକାଶ କରାଯାଉଛି ।

ଆମ ଅଂଶଦାରଗଣ

ଅଧିକ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଦେଖନ୍ତୁ: <http://cropmanager.irri.org/>

📧 @irri 📧 @ricecropmanagerindia

ଯୋଗାଯୋଗ କରନ୍ତୁ ଶୀତଲ ଶର୍ମା (sheetal.sharma@irri.org) ଏବଂ

କାରୋଲିନ ଫ୍ଲୋରେ (c.florey@irri.org)